

конце XVIII – начале XIX в. и после развала Советского Союза и создания независимого Украинского государства в конце XX – начале XXI века.

Ключевые слова: Подолье, возрождение, православная епархия, инкорпорация, епископ, духовность, церковный приход.

Summary

Yu.I.Blazhevich

Use of the Materials of the Regional History „Revival of Orthodox Faith in Podillya Region (Comparative Analysis of the Situation at the End of XVIII – Beginning of XIX Century and at the End of XX – Beginning of XXI Century)” in the Course of Religions Studies

This article highlights the issues of Orthodox beliefs revival in Podilya region at the end of XVIII– beginning of XIX centuries when this territory was included to Russian Empire and after collapse of the Soviet Union and establishment of independent Ukraine at the end of XX-beginning of XXI century. This is revealed through analysis of scientific researches, published and unpublished documents, archive sources and periodicals.

Key words: Podillya, revival, Orthodox Eparchy, incorporation, bishop, spirituality, parish.

Дата надходження статті

„20” лютого 2008 р.

УДК 371 (045)

М.П.ВАВРИНЧУК,

кандидат політичних наук, доцент

(м.Хмельницький)

ШКОЛОЗНАВСТВО: ГАЛУЗЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

В статті на основі історичного аналізу розглядається поняття „школознавство” як окремої галузі педагогічної науки.

Ключові слова: школознавство, педагогічна наука.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Термін „школознавство” можна назвати відносно молодим. В педагогічній літературі, в документах з питань освіти XIX ст. це поняття використовувалося нечасто. Більш розповсюдженим було інше – „училищезнавство”. За оцінками і характеристиками часу, воно вбирало в себе теорію і переважно методику керівництва початковими училищами, початковими школами. В кінці XIX і на початку XXст. термін „школознавство” найчастіше використовується в нормативних документах і методичних інструкціях, які передбачали і підтримували державну політику в галузі структури і змісту жіночої педагогічної освіти.

Формулювання цілей статті... Мета статті: розкрити дефініцію поняття „школознавство” в його історичному аспекті.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... У 1870 р. у Москві ентузіаст народної освіти П.І.Чепелевська з власної ініціативи і матеріальної підтримки московського земства відкрила жіночі педагогічні курси для бідних дівчат, які мали бажання стати учителями початкових класів. Термін навчання на цих курсах для випускниць жіночих гімназій і пансіонів складав два роки. Майбутні педагоги вивчали близько 20 навчальних дисциплін: російську і слов'янську граматики, короткий курс російської літератури, арифметику та елементарну геометрію, історію Росії, короткий курс загальної історії, загальну і російську географію, суспільну історію, фізику, церковний спів тощо. А з педагогічних дисциплін – шкільну гігієну, методику викладання, школознавство. Питання дидактики в окрему дисципліну не виділялося, а входило в зміст курсу зі школознавства.

В тому ж 1870 р. розпочинається піввіковий шлях Тверської жіночої учительської школи, заснованої П.П.Максимовичем (з 1872 р. стала носити його ім'я). За п'ять років навчання майбутні педагоги вивчали чимало навчальних предметів, серед яких – дидактика, психологія, методика початкового навчання, історія педагогіки, основи управління (школознавство).

Помітною подією в галузі професійно-педагогічної освіти стали фребелівські жіночі курси [1, 349], які започаткували свою діяльність за сприяння фребелівських громад у Петербурзі (1872 р.), а згодом у Харкові, Одесі та Києві. Спочатку вони впродовж року готували лише вихователів дошкільних дитячих установ, але згодом сфера їх діяльності розширилась за освітніми і часовими рамками – стали дво- і навіть трирічними, їх випускники набували статусу вчителів початкових класів.

Навчальний план фребелівських курсів містив 24 обов'язкові предмети, серед яких: анатомія, фізіологія, гігієна, психологія, фізика, хімія, ботаніка, зоологія, мінералогія, історія педагогіки, теорія занять за методикою Ф.Фребеля, методика російської мови, малювання, арифметика і виразне читання,

землезнавство, історія філософії та історія мистецтва, співи, ліпка, ручна праця, огляд дитячої і народної літератури, школознавство. Остання дисципліна вважалась досить важливою, актуальною, корисною, оскільки навчала дівчат теорії і методики управління початковою школою, в якій, як правило, інших учителів не було.

Школознавству як дисципліні дуже необхідній в професійній підготовці учителів, серйозна увага приділялась Петербурзькими жіночими курсами (1907-1917), також заснованими фребелівською громадою. На цих курсах, до речі, в 1915-1917 рр. навчальний курс школознавства викладав професор Є.М.Мединський, автор підручника з історії педагогіки для педагогічних інститутів, видання якого пережило декілька поколінь.

Значно меншу увагу школознавству надавалось в чоловічих навчальних закладах. Але в деяких з них цей курс викладався, причому у великих об'ємах. Так, впродовж семи років (1908-1915) в Петербурзі активно працювала Педагогічна академія з дворічним терміном навчання. Контингент її слухачів складала чоловіки з вищою або незавершеною вищою освітою. По суті, це були вищі педагогічні курси, мета яких – підготовка висококваліфікованих педагогів, експертів народної освіти, організаторів позашкільної освіти і виховання, директорів навчальних закладів. Об'єм навчальних дисциплін був достатньо широким, він включав загальні (основні й додаткові) та спеціальні предмети. Основними вважались: історія педагогіки, педагогічна психологія, шкільна гігієна, патологічна педагогіка, методика і історія викладання, школознавство. До додаткових відносились анатомія, фізіологія, психологія, історія філософії, історія мистецтв, історія літератури. А із спеціальних вивчались методика й історія викладання конкретних навчальних предметів у загальноосвітній школі. В академії читали лекції відомі вчені: І.П.Павлов, А.П.Нечаєв, В.Н.Верховський, Н.М.Соколов. Крім лекційних і семінарсько-практичних занять досить широко використовувались підготовка рефератів і їх обговорення, екскурсії в навчальні заклади і органи управління, демонстрація посібників, дискусії, відвідування й аналіз уроків, пробні уроки слухачів, наукові самостійні дослідження, в тому числі і з питань управління і керівництва.

Академія серйозно намагалася створити „ідеальну школу” на зразок будинку для учнів з елементами дитячого самоуправління. Передбачалось, що вищим управлінським органом буде верховна рада, в склад якої ввійдуть всі педагоги і батьки кожного учня. Виконавча ж влада належала обраному педагогами завідувачу (директору).

Окремими питаннями педагогічного управління в ХІХ – початку ХХ ст. займалися відомі педагоги: М.І.Пирогов („Мысли и замечания о проекте Устава училищ”), К.Д.Ушинский („Три элемента школы”, „Вопросы о народных училищах”), М.О.Корф („Наше школьное дело”: Сб. статей по училищеведению, „Наши педагогические вопросы”, „Русская начальная школа”), М.Х. Вессель („Общественное училище”, „Наша средняя общеобразовательная школа”), М.Ф.Бунаков („Сельская школа и народная жизнь”) та ін.

Більш-менш міцно термін „школознавство” закріпився в середині 20-х рр. ХХ ст., в перші роки радянської влади. Школознавчі питання в той час ґрунтовно дослідив професор М.М.Іорданський (1863-1941), автор популярної книги „Керівництво школою” (1918) і монографії „Школознавство” [2, 450].

У монографію М.М.Іорданський вніс не лише питання теорії та техніки управління загальноосвітньою школою, але й багато аспектів, різноманітних даних із дидактики й теорії виховання.

В подальшому, майже за чверть століття, жодної вартої уваги школознавчої праці не з'явилося. Хоча слід відмітити: в роки Великої Вітчизняної війни було видано збірник „Робота директора і завідувачого навчальною частиною школи” (із досвіду) під редакцією Б.Л.Бараща і О.М.Волковського. І лише в 1952 р. виходить в світ ґрунтовна праця І.К.Новікова „Організація навчально-виховної роботи в школі”, в якій він розкрив питання планування, організації внутрішньошкільної діяльності, внутрішньошкільного контролю, підвищення кваліфікації на базі добре продуманої методичної роботи. Деяко пізніше свої дослідження з управлінської тематики опублікували Є.І.Петровський („Керівництво навчально-виховною роботою в школі”, 1954), О.М.Волковський і М.П.Малишев („Школознавство”, 1954, 1955), Є.Я.Голант („Керівництво школою”, 1957). Всі вони в поняття „школознавство” включали широке коло питань, зокрема: адміністративно-організаційну діяльність органів народної освіти, методичних установ, директорів шкіл і їх заступників; структуру і зміст шкільної мережі; управління шкільною справою; інспектування, організацію загального обов'язкового навчання; фінансування; внутрішньошкільне керівництво, внутрішньошкільний контроль; підготовку педагогічних кадрів тощо.

У наступні роки виходили праці О.А.Дейнеко, В.П.Стрезикозіна, І.С.Мар'єнко, М.І.Кондакова, П.В.Зіміна, М.Г.Захарова, Ю.А.Конаржевського, М.Л.Портнова, Ю.В.Васильєва, О.О.Орлова, В.П.Симонова, М.М.Поташника, П.В.Худоминського, М.В.Таранникова, Р.Х.Шакурова. В їх книгах, брошурах, статтях розглядаються різноманітні аспекти школознавчих проблем: від встановлення місця і значення школознавства в системі педагогічних наук і до характеристики окремих сторін внутрішньошкільної життєдіяльності. За їх оцінкою школознавство – це педагогічне управління як інтегративний процес. Такий підхід виправданий, якщо врахувати, що ця специфічна галузь знань про управлінську діяльність знаходиться на стику наук педагогічних, соціально-економічних, технічних

(обладнання школи, ТЗН, комп'ютеризація тощо). Школознавство – це комплексне управління цілісним навчально-виховним процесом, органічною складовою якого є педагогічне керівництво.

Уперше слово „школознавство” з'явилося в „Советском энциклопедическом словаре” (1984), і сутність його визначається як „частина педагогіки, яка займається питаннями управління шкільною справою” [3]. А „Педагогічна енциклопедія” школознавство називає галуззю педагогічної науки, яка досліджує питання управління [4].

Відношення до поняття „школознавство” і його основної характеристики з деяких пір стало неоднозначним. Деякі автори навчальних посібників з педагогіки для студентів і посібників з управління школою досить широко використовують термін „школознавство”, але чіткої його дефініції не дають, номінації предмета і об'єкта не встановлюють, дуже часто в текстах відповідного розділу курсу педагогіки, де мова йде про управлінську діяльність, не використовуються.

Інші автори, зокрема і Є.С.Березняк, такого поняття взагалі не називають. Немає його і в популярній „Педагогіці” під редакцією Ю.К.Бабанського 1988 року видання. Ті ж педагоги, хто в своїх навчальних посібниках називав і школознавство, визначення дають різні. І.Ф.Харламов називає його педагогічною дисципліною, М.І.Болдирев – науковою дисципліною, М.В.Савин – розділом загальної педагогіки, Т.О.Ільїна і М.І.Кондаков – галуззю педагогіки.

Якщо підходити до школознавства з позиції оцінки його значимості та змісту, то воно, безперечно, – є цілою галуззю педагогічної науки, а не частиною або розділом. Школознавство – та галузь педагогічної науки, сферою діяльності якої є управління – необхідний і надзвичайно складний аспект людської діяльності в освітній системі.

Власне школознавство – це галузь педагогічної науки, яка своєю метою має дослідження завдань, змісту і методики управління шкільною справою, розкриття особливостей системи керівництва школою, організації її життєдіяльності на науковій основі, зокрема з опорою на досягнення кібернетики, психології, філософії, соціології, інших наук.

Школознавство не лише самостійна галузь педагогіки, але й складова загальної теорії управління. Відомо, що теоретична педагогіка питаннями управління зайнялась дещо пізніше інших наук, таких, наприклад, як філософія, соціологія, кібернетика, економіка. Тому не дивно, що педагогам доводилось уважно і ґрунтовно вивчати, і, зрозуміло, використовувати результати досліджень науковців згадуваних наук, що, безумовно, збагатило педагогіку і її галузь – школознавство, а з іншого – внесло деяке безладдя через механічні запозичення окремих понять, термінів тощо.

В даний час в багатьох країнах, в тому числі і в Україні, розвивається і вдосконалюється наука управління системами освіти. Визначаються її розділи: управління дошкільними закладами, управління закладами додаткової освіти, школознавство, управління закладами початкової і професійної освіти, управління вищими навчальними закладами, управління органами освіти, управління впровадженням передового педагогічного досвіду. Можна з впевненістю стверджувати: почала зароджуватися педагогічна кібернетика, яку ми визначили як галузь педагогіки, предмет якої – нагромадження інформації з питань теорії і мистецтва управління педагогічними системами, їх окремими ланками. Всі її розділи мають як загальні, так і специфічні підрозділи: мету і завдання даного рівня управління; закономірності і принципи управління; методологія і функції управління; технологія управління.

Як достатньо самостійна галузь педагогічної науки школознавство має предмет і об'єкт дослідження. Переважна більшість дослідників школознавчих проблем вважають, що предмет школознавства – це управління як аспект педагогічної діяльності. Відносно ж об'єкта школознавства – думки розходяться. Так М.М.Іорданський, говорячи про об'єкт, стверджував: школознавство повинно охоплювати всі питання організації роботи школи. М.М.Махти-Заде вважає, що об'єкт школознавства – це сукупність заходів (організаційних, методичних, кадрових, виховних, планових, фінансових, постачальницьких), які забезпечують нормальне функціонування навчального закладу. Об'єкт школознавства, за оцінкою М.І.Кондакова, – розробка наукових основ управління навчально-виховним процесом. Ми притримуємось дещо іншої позиції: об'єкт школознавства – процес управління і керівництва загальноосвітньою школою як системою в цілому і її окремими ланками.

Школознавство, займаючись проблемами управління в системі освіти, діяльністю органів управління і шкільної адміністрації, мусить опиратися на основні положення і висновки теорії соціального управління, в якій поєднуються різносторонні впливи управлінської системи на керувану і діалектичну взаємодію між суб'єктом і об'єктом, яка складається із розмаїття прямих і зворотних зв'язків між ними. При цьому мова йде не про механічне перенесення тих чи інших положень, а про трансформацію їх з урахуванням специфіки функціонування навчально-виховного закладу. Так само, як без врахування досягнень дидактики, теорії виховання та інших галузей педагогіки, неможливе позитивне вирішення проблем підвищення ефективності управління навчально-виховним процесом.

Висновки... Таким чином, школознавству властиві найбільш суттєві аспекти, які вимагають серйозного вивчення і дослідження: соціальний (мета, завдання зміст), кібернетичний (планування,

організація, регулювання, стимулювання, контроль), педагогічний (аналіз і оцінка результатів завершеного циклу, в першу чергу навчального року).

Школознавство завжди цікавили і на сучасному етапі розвитку освіти все ще цікавлять соціально-правові, адміністративні, економічні, трудові, матеріально-психологічні, етичні відносини, які виникають в процесі управління. І незаперечними були і залишаються в центрі уваги цієї галузі шкільної педагогіки – керівні педагогічні кадри, від яких залежить система підвищення наукового керівництва школою, її рівня, і яких погано готували раніше і ще гірше – тепер. Тому завдання педагогічних навчальних закладів – готувати кожного студента до управлінської діяльності. А завдання керівника будь-якого рангу – наполегливо оволодівати наукою і мистецтвом управління, досвідом соціальних відносин, розвивати позитивні та долати негативні особистісні якості в інтересах подальшого вдосконалення практики педагогічного управління. А допомогти може ґрунтовно оснащена теорія школознавства і її чимала частина – технологія управління і керівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1987. – 376 с.
2. Педагогический словарь / И.А.Каиров (гл. ред.). В 2-х т. Т.1. – М.: Из-во Академии пед. наук, 1960.
3. Украинский Советский Энциклопедический Словарь. В 3-х т. / редкол. А.В.Кудрицкий.
4. Педагогическая энциклопедия / Гл. ред. И.А.Каиров. – М.: Изд. Советская Энциклопедия, 1964.

Аннотация

Н.П.Вавринчук

Школоведение: отрасль педагогической науки

В статье на основе исторического анализа рассматривается понятие „школоведение” как отдельная отрасль педагогической науки.

Ключевые слова: школоведение, педагогическая наука.

Summary

M.P.Vavrynychuk

School Studies: Branch of Pedagogical Science

On the bases of the historical analyses the notion “school studies” as a separate branch of pedagogical science is examined in the article.

Key words: school studies, pedagogical science.

Дата надходження статті

„14” травня 2008 р.

УДК 37.013 + 378: 398.1 (045)

Л.І.ВОРОТНЯК,
здобувач
(м.Хмельницький)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАГІСТРІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В даній статті обґрунтовано педагогічну технологію формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах; розкриті її особливості; виявлено мету, завдання та структуру педагогічної технології; визначені етапи та педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: полікультурна компетенція, педагогічна технологія, соціально-педагогічна адаптація, педагогічні умови.

Постановка проблеми в загальному вигляді.... Гуманізація, демократизація освіти, переорієнтація навчання з інформаційно-репродуктивного процесу на творчий розвиток особистості студента, формування у нього основних здатностей-компетенцій потребують активного пошуку інноваційних форм і методів навчання та виховання майбутнього фахівця.

Зміни, що відбуваються як в суспільстві так і в свідомості, сприяють появі у сфері освіти ідей та концепцій, в яких відображається розуміння радикального характеру цих змін, а саме: криза освіти, зміна освітньої парадигми, нові освітні цінності та ін. Відображенням таких змін в освітній практиці та в педагогічному менталітеті слід визнати появу поняття педагогічної, або в більш широкому сенсі, освітньої технології.